

Česká společnost a ekonomické nerovnosti

Průvodní text k semináři 6. prosince 2023 od 14 hod.
Praha, Kampus Hyberská – E.1 Sál

Robin Maialeh a Filip Červenka

Úvod

Po dlouhou dobu převládal ve veřejném prostoru názor, že Česká republika je zemí bez velkých sociálních a ekonomických rozdílů. Skutečné rozdíly byly často bagatelizovány, většinou s odkazem na nízkou hodnotu příjmového Gini indexu. **Takový pohled je však úzký a neúplný.** Představu, že jsou v Česku malé rozdíly mezi bohatými a chudými, vyvrací řada jiných statistik a ostatně i zkušenost každého občana, který dokáže kriticky nahlédnout za oponu sociálních bublin.

Během roku 2023 jsme realizovali dvě studie využívající výzkumný design tzv. survey experimentu, které se soustředily na přehlížené aspekty české nerovnosti. Zaměřili jsme se na vnímání nerovností ze strany široké veřejnosti a také na vliv vnímaných nerovností na politické postoje.¹ **V prvním z obou studií jsme se zaměřili na distribuci majetku, v druhé na distribuci příjmů.** Výsledky obou studií vedou shodně ke zjištění, že česká veřejnost má o skutečném stavu ekonomických nerovností velmi malé povědomí.

Zjistili jsme, že lidé ve valné většině výrazně podhodnocují úroveň nerovností, a zároveň vyjadřují silné preference pro větší rovnost. Experimentální výzkumný design navíc ukázal, že za určitých okolností může zprostředkování informací o skutečných nerovnostech vést k tomu, že lidé ve větší míře začnou požadovat větší redistribuci a rovněž budou více inklinovat k nedůvěře vůči současnému společensko-ekonomickému systému.

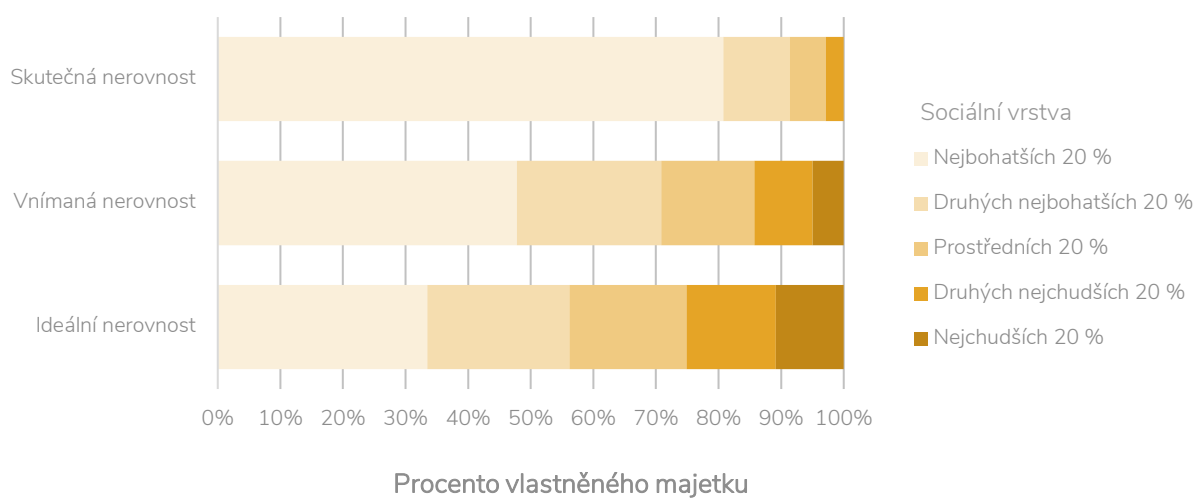
Majetková nerovnost

Česká republika vykazuje jednu z nejvyšších koncentrací majetku mezi vyspělými zeměmi. **Nejbohatších 20 % populace drží 80,5 % veškerého čistého majetku v zemi, zatímco nejchudších 20 % jen 0,2 %.** Podobnou úroveň majetkové nerovnosti jako v Česku lze najít například ve Spojených státech.

¹ První studie byla financována z institucionální podpory v rámci autonomního výzkumu Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí, v. v. i. Druhá studie byla financována z interního grantového systému Ekonomicko-správní fakulty Masarykovy Univerzity (MUNI/A/1111/2022).

Abychom zjistili, do jaké míry je tento stav znám široké české veřejnosti, přejali jsme opakovaně replikovaný výzkumný design amerických ekonomů Nortona a Arielyho z roku 2011 „Building a better America – One wealth quintile at a time“.

Graf č. 1 Skutečná, odhadovaná a ideální nerovnost v rozdělení majetku podle kvintilů v ČR

Zdroj: RILSA, vlastní výpočty

Jádro výzkumného designu spočívá v pomyslném rozdělení celé společnosti na pět stejně velkých skupin (tzv. kvintilů) a vyjádření příslušného podílu čistého majetku, který daná skupina populace vlastní. Respondenti byli nejdříve seznámeni s jednotnou definicí čistého majetku a následně byli požádáni, aby rozdělili celkových 100 % vlastnictví mezi příslušné kvintily od nejvyššího po nejnižší dle svého odhadu a dle svých preferencí.

Hlavní výsledky jsou zobrazeny v grafu č. 1. Každá barevně označená část sloupce označuje jednu pětinu populace a jí držžený podíl čistého majetku. Na prvním řádku jsou prezentována data dle Global Wealth Databook, hodnoty na dalších dvou řádcích již zobrazují data získaná z dotazníkového šetření. Hodnoty vždy představují průměrné hodnoty rozdělení majetku, které respondenti pro danou skupinu populace odhadovali jako skutečné, respektive které označili jako ideální.

Na základě získaných dat jsme dále analyzovali vnímání a preference různých skupin populace dle sociodemografických a ekonomických charakteristik, dále pak dle politických preferencí. Výsledky napříč jednotlivými skupinami populace vykazují silně egalitární preference, čímž kopírují trendy pozorované ve studiích tohoto typu ve světě. Náhodné polovině respondentů jsme rovněž poskytli informaci o skutečné úrovni majetkové nerovnosti a měřili dopad na různé politické postoje a preference.

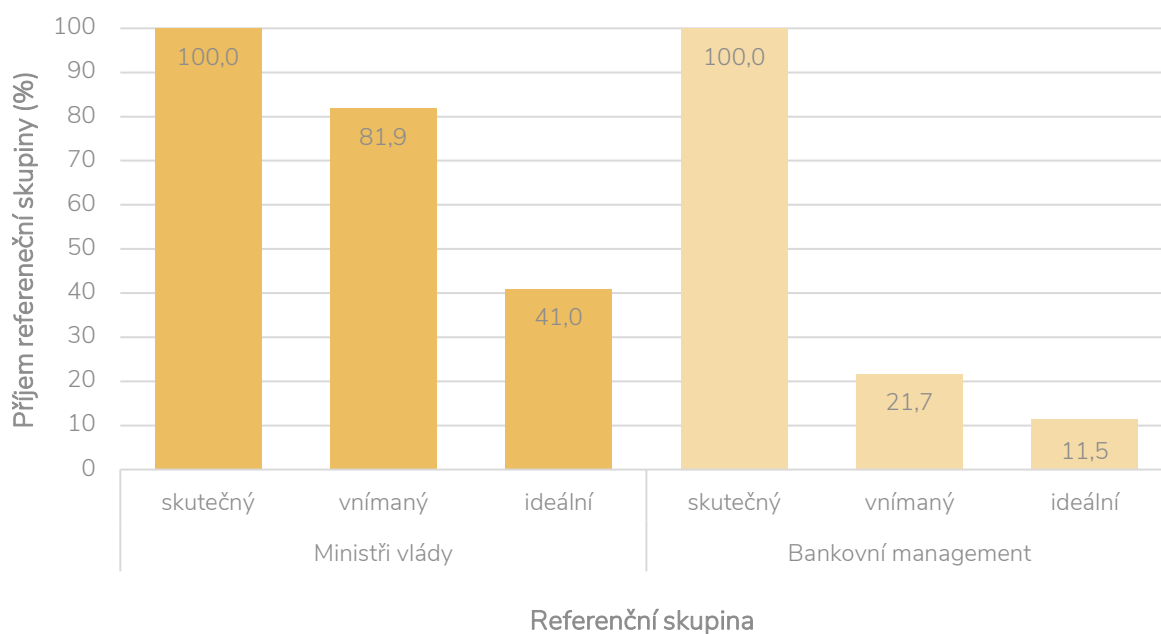
Příjmová nerovnost

Kromě často používaného (byť značně problematického) ukazatele nerovnosti příjmů, kterým je Gini index, lze nerovnost zachycovat i dalšími metrikami, například podílem decilů, percentilů atd. na celkovém příjmu. Jedním z často používaných podílů je i **CEO-to-worker ratio**, který vyjadřuje poměr příjmů vrcholných manažerů a průměrných pracovníků.

V Česku je tento ukazatel přibližně na úrovni 110násobku a tato hodnota je jedna z nejvyšších v Evropě. Výrazně nižší poměr než v Česku je například v sousedním Polsku (28) i Rakousku (36), ale také v zemích více vzdálených od českých hranic, jako je například Spojené království (84).

Abychom zjistili, do jaké míry jsou tyto rozdíly známy široké české veřejnosti, inspirovali jsme se výzkumným designem dvojice ekonomů Nortona a Kiatpongsana z roku 2014 „How much (more) should CEOs make? A universal desire for more equal pay”.

Graf č. 2 Odhady a preference příjmů vybraných referenčních skupin v ČR

Zdroj: ECON MUNI, vlastní výpočty

Respondenti jsou v tomto případě dotazováni na konkrétní skupiny osob a na jejich odhadovaný a ideální (preferovaný) příjem. V analýze jsme se stejně jako ve zmíněném původním výzkumu Nortona a Kiatpongsana (2014) zaměřili na dvě referenční skupiny: ministry vlády a na vrcholné manažery

v soukromé sféře (v největších českých bankách). Na rozdíl od původního výzkumu jsme se ale již nedotazovali na skupiny s nejnižšími příjmy. Graf č. 2 zobrazuje relativní vyjádření příjmů nejvyššího bankovního managementu a členů vlády v Česku v roce 2022. Pro skutečný příjem je hodnota rovna 100 %. Dále jsme náhodným skupinám respondentů prezentovali skutečné hodnoty příjmů referenčních skupin, které měli dříve za úkol odhadnout, a opětovně jsme měřili dopad na různé politické postoje a preference.

Závěry obou studií naznačují, že i při výrazném a systematickém podhodnocování úrovně ekonomické nerovnosti převažují v české společnosti výrazně egalitární preference. Z pohledu veřejné politiky lze konstatovat, že zejména **vysoký rozdíl mezi skutečnou a ideální úrovní majetkové nerovnosti představuje velkou výzvu k revizi majetkových daní s potenciálně kladným dopadem na bilanci státního rozpočtu.**

Další poznatky a souvislosti představíme na semináři **Česká společnost a ekonomické nerovnosti** ve středu 6. prosince 2023 od 14 hod. v pražském Kampusu Hybernská (E.1 Sál), jehož součástí bude i diskuse nad prezentovanými tématy.

O autorech

Robin Maialeh

je ředitelem Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí, v. v. i. | RILSA. Zaměřuje se na ekonomickou nerovnost, politickou ekonomii a metodologii vědy.

Filip Červenka

je výzkumným pracovníkem Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí, v. v. i. | RILSA a doktorandem na Katedře ekonomie, ESF MU, Brno. Odborně se zabývá ekonomickou nerovností a trhem práce.